
LITTERATUR

MARGIT GENNSER:

Två böcker om framtiden

Även en riktigt dålig bok brukar innehålla ljuspunkter. En elegant ordvändning, ett stimulerande hugskott eller en originell analys av en detalj finns dock i de flesta böcker. Men det gives undantag. Dit hör Forskningsrådsnämndens: *Vardagen och världen*.

Forskningsrådsnämnden: *Vardagen och världen*. Programskrift, 1986

Redan förordet ger onda aningar. "Den kära läsaren" får reda på att "den lilla bok är projektet *Vardagen och världens programskrift*." Vad projektet har för uppgifter är ytterst oklart om man inte nöjer sig med uppgiften att Sekretariatet för framtidsstudier har haft idén att göra en "annorlunda" framtidsstudie "med en blandning av kompetenser och erfarenheter från hela landet".

Författarna är inte heller författare utan grupper. Skrivandet har således handhåfts av en "central grupp" och en grupp av "regionala resurspersoner".

Jag antar att man borde kunna ställa vissa krav på stringens, logik och vetenskaplig metodik på Framtidsrådets verksamhet, allrahelst som den erhåller rikliga statsbidrag.

Självständighet och ett kritiskt betraktelsesätt används som honnörssord inte minst vid framtidsstudier. Men ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt kräver sina verktyg. Kritik kräver insikt och insikterna måste komma före åsikterna.

Vare sig skriften behandlar "Vardagen och moralen", "Rättvis välfärd?" eller "Teknik för människan" har åsikter fått styra både redovisningen av faktiska förhållanden och det som ska föreställa en analys av utvecklingsten-

denser etc. Det sista avsnittet i boken handlar om Sverige år 2020. Vi kan välja mellan ett antal framtidsbilder "Turbo-Sverige" med "Super-AMS" och en familjetyp som betecknas som "Snabbfamiljen" eller "Vigör-Sverige".

Redan av namnen framgår vad som ska väljas. I Turbo-Sverige finns blockpolitik, ekonomiska problem och satsning på exportindustrierna. Turbo-Sverige mötte strukturproblem – det papperslösa kontoret blev pappers- och massafabrikernas undergång. Familjen kom i kris – stress, oregelbundna tider, osäkerhet och statens försämrade finanser ledde till detta.

I Vigör-Sverige ges den motsatta bilden. Det är delvis en nostalgisk bild, en längtan tillbaka till bondesamhället och informella kontakter. Men den har också inslag av ny teknik. Samtidigt får familjen, inte minst kärnfamiljen, sin renässans.

Den indirekta kritiken av Turbo-Sverige måste givetvis uppfattas som en kritik av dagens svenska politik. I vissa stycken skulle jag kanske till och med kunna instämma. Centralismen, statens ensidiga gynnande av storföretagsamheten, ett skattesystem som lätt stänger in familjerna i "fattigdomsfällan" osv är jag den första att fördöma.

Men jag skulle aldrig vilja se denna kritik framföras på detta sätt. Inte heller skulle jag vilja se en plädering för en vettigare familjebeskattnings och en pånyttfödelse av familjen framföras av projektet *Vardagen och världen*.

Ibland ska man kanske vara mera rädd för dem som tycks vara ens vänner!

Den andra boken som helt nyligen kom ut om Sveriges framtid heter "I

framtidens kölvatten – samhällskonflikter 25 år framåt". Även denna bok har haft många bidragsgivare bla Nils Elvander och Lorentz Lyttkens. Det är en intressant och gedigen bok. Väl värd att läsa och läsa om. Det är en bok som dessutom avslöjar en hel del om dagens Sverige. Ett av inledningskapitlen handlar om "Arbetets och konsumtionens värderingar" om lönearbetets, förvärvsarbetets, betydelse i Sverige.

Lorentz Lyttkens mfl: **I framtidens kölvatten**. Liber i samarbete med FA-Rådet och Riksbankens jubileumsfond 1986

Författarna konstaterar att lönearbetet har fått en så central betydelse i det svenska samhället, att det utvecklats till en livsform. Vår vardag, våra värderingar, våra förhoppningar och drömmar präglas av lönearbetet. Lönearbetet bestämmer även innebörden av det liv som levs av människor som står utanför – som vistas i vad författare kallar "social karantän".

De sociala karantänerna är många men de kännetecknas av en sak; att den enskilde blir beroende av samhällelig verksamhet och då också utsätts för social kontroll av en rad professionella yrkesutövare: socialarbetare, sjuksköterskor, förskollärare, lärare, läkare och till och med, om det vill sig illa, fångvaktare. Dessa yrkesutövare som i boken kallas "det hjälpande skiktet" betyder allt mer för stora grupper av människor.

Analysen av förvärvsarbetets roll i Sverige och framväxten av det som för-

fattarna kallar "sociala karantäner" visar på nya splittringstendenser eller nya klasskillnader. Dessa nya skillnader börjar ge sig tillkänna även på konsumtionsområdet. Fri eller subventionerad lunch, fria semesterresor, företagshälsovård, tjänstebil, fördelaktiga lån till aktieköp och privat sjukvård blir allt vanligare löneförmåner. Att det är skatterna som skapat denna utveckling står helt klart. Skatter, som trissats upp av fördelningspolitiska skäl, har således paradoxalt nog skapat nya skillnader: När lönearbetet upphör, försvinner förmånerna – ofta lågt beskattade förmåner.

Förvärvsarbetets betydelse och industrins strukturomvandling har skapat ytterligare skillnader, regionala skillnader. Motsättningen mellan centrum och periferi har skärpts. Utvecklingsmöjligheterna, förvärvsarbetet och de goda lönerna kommer att finnas i små avgränsade regioner i Sverige – framförallt i Stockholm/Uppsala men även kring övriga större universitetsorter Lund/Malmö, Göteborg, Linköping och Umeå. Att detta kommer att skapa spänningar, inte minst politiska är helt uppenbart.

Analysen om strukturomvandling och regional splittring, om partipolitik och lokalpolitik ger mycket stoff för eftertanke. Trots allt, en reflexion saknas helt: hur hade förhållandena utvecklats i Sverige om vi hade haft en fungerande marknadshushållning?

Hade vi då sluppit uttryck "som det hjälpande skiktet", "sociala karantäner" och projektgrupper som skriver böcker med hjälp av "regionala resurspersoner"?